

AMERİKALILARI BİRLEŞTİRİRKEN TÜRKLERİ AYRIŞTIRMAK¹

DOÇ. DR. MUSTAFA ÖZCAN*

Türkiye'nin Kafası Karışık

Türkiye'nin kafası karışık. Haksızlık etmemek için bu hükmü bir şarta bağlayalım. Eğer medya milletin aynası ise, eğer medyanın rağbet ettiği gazeteciler, yazarlar, uzmanlar ve özellikle de politikacılar halkın duygu ve düşüncelerini yansıtıyorsa manzara budur. İster dışarıdan bakalım ister içeriden, görüntü böyledir ve ürperticidir. Kafalardaki karışıklık, yapılacak yanlışların ve gelecek kara günlerin habercisidir. Kendimize gelebilmek ve yeniden dirilebilmek için yine büyük acılar çekeceğiz demektir. Dileğim odur ki, medyada sık sık görüşlerine başvuru alanlar milletin zihnini yansıtmamakta, yansıtmamakta ve millet ne zaman, nerede, ne yapılacağını bilmektedir. Yaşayıp göreceğiz.

Karışık kafalardan birkaç örnek: Diyarbakır belediye başkanı konuşuyor. "Demokratik müreffeh bir Türkiye nasıl olacak? Özerk Doğu Karadeniz olacak, Özerk Orta Karadeniz olacak, aynı zamanda Özerk Kürdistan olacak. Her bölgede birer bölgesel parlamento olacak. Bu bölgesel parlamentolardan birisi de Kürdistan özerk parlamentosu olacak....Türk bayrağının yanında Kürt bayrağı da dalgalansa ne olur?"² Konuşma bu minval üzere devam ediyor. Kim söylüyor bunları? Bir Türk vatandaşı. Nerede? Türkiye'de.

Bir televizyon kanalında "Ne Oluyor" adlı bir program sunuluyor.³ Tartışma konusu Diyarbakır belediye başkanının ortaya attığı "Demokratik Özerklik." Ko-

* Dr. Özcan Amerika'da öğretim üyesidir. Kendisine ulaşmak için: mozcan@ric.edu. e-posta adresine yazabilirsiniz.

nuşmacılardan biri Barış ve Demokrasi Partisi Milletvekili Osman Özçelik. Kendisine partisinin niçin PKK'nın yaptığı terörü kınamadığı sorulunca Milletvekili Özçelik özetle şöyle diyor: "Biz PPK'lulara terörist demiyoruz. Gerilla diyoruz. Onlar gerilladır." Ondan sonra da gerillanın ne demek olduğunu anlatmaya başlıyor. Toplumun her kesiminden binlerce Türk vatandaşını öldüren bir teşkilata terörist diyemiyen insan Türkiye'nin Meclisinde milletvekilidir. Hatırlanacağı gibi PKK sadece Türkiye tarafından değil, birçok devlet ve mahkeme tarafından da terörist bir örgüt olarak kabul edilmektedir.⁴

Günlerden 23 Ağustos. Bir televizyon kanalında açık oturum var.⁵ Konu referandumuna sunulan Anayasa değişikliği. Barış ve Demokrasi Partisinden oraya çağrılan kişiye programın sunucusu olan Ahmet Hakan, "Size, Öcalan oyunuzu değiştirin ve evet deyin dese yine de Anayasa referandumunu boykot eder misiniz?" diye soruyor. Israrlara rağmen konuşmacı "Biz Öcalan'ı dinlemeyiz." diymiyor. Türkçesi, ömür boyu hapse mahkûm edilmiş bir katil Türk parlamentosundaki bir partiyi yönetiyor. Yine aynı konuşmacı bir süre sonra, Mehmet Ali Birand'ın programına konuk olan emekli bir askerın dediklerine gönderme yaparak⁶, özetle, "Kandil'e bütün ordu gitse yine PKK'yı temizleyemez." diyor.

Yine bir televizyon programı.⁷ Konu, demokratik özerklik ve hükûmetin PKK ile pazarlık yaptığı iddiası. Beş yazar ve gazeteci çağrılmış: Ece Temelkuran, Oktay Gönensin, Mehmet Tezkan, Mustafa Karaalioğlu ve Ümit Fırat. Sorulara cevap veriyorlar. Bir ara Ece Temelkuran PKK ile yapılan mücadeleyi kastederek, özetle, "Bu işin silahla olmayacağı biliniyordu. Askerler konuşuyordu, ama açıkça değil. Şimdi açıkça konuşuluyor. Şaşırarak bir şey yok." diyor. Oradakilerden birkaçı onu onaylıyor. Düşünüyorum, ne demek bu şimdi? Yani bu mücadele kaybedildi, zaten asker de PKK'yı silahla alt edemeyeceğini biliyor muydu demek istiyorlar. Böyle bir şey doğru olabilir mi? Ondan sonra Ümit Fırat söz alıyor ve referandumda evet denmesi gerektiğini savunuyor. Gereğesini açıklarken de önce askerın doğudaki vatandaşa zulüm ettiğini söylüyor. Aslında araştırmalar bu iddianın doğru olmadığını gösteriyor.⁸ Ondan sonra da sözü mevcut Anayasa'ya getiriyor ve özetle şöyle konuşuyor: "Bir dikta Anayasa'sı yapmışlar. Baş kısmına da faşizm kokan üç beş madde koymuşlar. Bir de bunlar değiştirilemez diye yazmışlar. Bunu değiştirmeliyiz." Değiştirilmek istenenler Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini belirleyen maddeler. Mesela, Anayasa'nın ilk dört maddesinde özetle şöyle deniyor: Madde 1: "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." Madde 2: "Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilişkilere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." Madde 3: "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz, ay yıldızlı, al bayraktır." Madde 4: "Anayasa'nın 1'inci, 2'inci ve 3'üncü madde hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."⁹ Bir Türk vatandaşı, Türkiye'de,

bir Türk televizyonunda ve bir grup Türk aydınının huzurunda böyle konuşuyor. Aynı ifadeyi birkaç kez vurgulayarak tekrarlıyor. Demokratik bir ülke. Düşünce hürriyeti var. Bunları söyleyenin düşünce hürriyeti var da onu dinleyenlerin düşünce hürriyetlerine ne oldu? İçlerinden biri, "Beyefendi öyle şey olur mu, o zaman Türkiye diye bir şey kalmaz." demiyor.

Son aylarda medyada dikkatimi çeken haberlerden biri de "Operasyonlar dursun!" diye başlayanlar. Bir bakıyorsunuz, bir grup dernek başkanı, gazeteci, sanatçı veya benzeri insan bir araya gelmiş ve "Ordu operasyonları durdursun!" veya "İki taraf da operasyonları durdursun!" diye başlayan bir demeç veriyor. Şaşırıp kalıyorsunuz. Ortada PKK denilen bir örgüt var. Kandil Dağı'na yerleşmiş ve üyelerini yıllarca eğiterek birer suç makinesine dönüştürmüş.¹⁰ Her türlü suçu işleyen bir örgüt. Adam öldürüyor. Asker, polis, mühendis, öğretmen, korucu, sade vatandaş. Artık önlerine kim çıkmışsa, gözlerine kimi kestirmişlerse. Başka ne yapıyor? Haraç alıyor, yol kesiyor, uyuşturucu satıyor, yollara mayın döşüyor. Ha bir de bu örgüt Türkiye'yi bölmek ve bağımsız bir Kürt devleti kurmak istiyor. Onlar eylem yapıp suç işledikçe güvenlik güçleri de operasyona çıkıyor. Her zaman başarılı olamasalar da görevleri bu. Ortada bir suç varsa onların görevi suçluyu yakalamak. Aksi hâlde kendileri suç işlemiş olacak. Peki bunların operasyonları durdurmasını istemek ne demek oluyor? Bu en azından suçluyu korumaktır. Ortada bir suç varsa polisin ve askerinin görevi suç işleyenleri yakalamaktır. Bir örgüte mensup olmak veya bir ideolojiye sahip olmak suç işlemeyi meşru kılmaz. Suçlunun "adi"si, PKKlısı veya "Kürtçü"sü fark etmez. Operasyonun durdurulmasını istemek katillere, "Öldürmeye devam edin." demektir. Bunu kimler istiyor? Bir kısım Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları.

Türk televizyonlarında sık sık duyulan sözlerden biri de "Dünyada böyle şey yok."tur. Böyle bir söze herhangi bir televizyon programında her zaman rastlamak mümkündür. Tartışılan konunun ne olduğu pek fark etmez. Birçok konuşmacı, kendilerine sorulan herhangi bir soruyu, Türkiye'deki uygulamaları tenkit ettikten sonra "Dünyada böyle bir şey yok, kardeşim." diye bitirebilir. Yine birkaç gün önce Kürtlerle ilgili sorunların tartışıldığı bir televizyon programında konuşmacılardan biri Türkiye'de Kürtlerin çok ezildiğini, dillerini konuşamadıklarını, eşit olmadıklarını ve benzeri daha birçok şeyi söyledikten sonra dünyada böyle şey yok diye noktayı koydu. Ancak çok heyecanlanmıştı, duramayıp devam etti ve özetle şöyle dedi: "Amerika'ya bakın, Fransa'ya, İspanya'ya bakın, Çin'e bakın, Güney Amerika'ya bakın böyle bir şey yok." Yanlışın bu kadarı nasıl yapılır, bir aydın nasıl bu kadar körleşir anlamak zor. Neyse ki diğer konuşmacılardan biri müdahale etti ve yanlış kısmen düzeltilti.¹¹

Türk medyasında dikkat çeken hususlardan biri de Amerika'yla ilgili yorumların çokluğu ve yanlışlığı. Bir kısım medya öyle bir Amerika tasviri yapıyor ki şaşırıp kalıyorsunuz, eliniz ayağınız bağlanıyor. Amerika sanki tanrısal bir güç. Her şeye kadir, her şeyi bilen, ihtilaller yaptıran, hükümetler kurduran, orduları satın alan, herkesi izleyebilen ve dinleyebilen karşı konulamaz bir güç. İnsanları

zeki, okulları mükemmel, demokrasisi dört dörtlük bir ülke. Tabii ki böyle bir şey yok. Böyle bir Amerika yok. Bir kısım aydınların zihnindeki bu resim gerçeği yansıtmıyor. Daha dün¹² Başkan Obama'nın danışmanının katıldığı bir televizyon programında 2011 yılında üç milyon insanın banka taksitlerini (Mortgage) ödeyemeyeceği için icra yoluyla evini kaybedeceğinin beklendiği açıklandı. Yaklaşık üç bin Amerikalının hayatına mal olan 11 Eylül saldırısını yapanların liderini yedi yıldır yakalamayan bir ordu mu başarılı? İşte Irak, işte Afganistan. Oralarda yaptıklarıyla kendisini dünyaya rezil eden, yerkürenin hemen her köşesinde kendisinden nefret eden grupların ortaya çıkmasına yol açan bir ülke mi başarılı? Ya içerideki sorunlar? FBI raporlarıyla belgelenen ayrımcılık ve ırkçılık (hate crimes), insan hakları ve demokrasi ihlalleri...

Amerika, geniş bir toprağa sahip, tabii kaynakları çok fazla, zengin bir devlettir, ama tanrısal bir güç değildir. Tam tersine çok sorunlu bir ülkedir. Toplumsal sorunların nasıl ortaya çıktığını ve nasıl çözüldüğünü anlamak isteyenler için ders alınacak bir sosyal laboratuvarıdır. Son beş yüz yıldır dünyanın her tarafından sürekli göç alan, göçmen kabul eden bir ülkedir. Hâlen her yıl ortalama bir milyon civarında insan bu ülkeye göçmen olarak gelmektedir.¹³ Azınlıkların asimilasyonu en açık, en gözlenebilir hâliyle, "eritme potası" (melting pot) politikalarıyla bu ülkede uygulanmıştır. Siyah derili insan soyu bu ülkede 250 yıl köle olarak çalıştırılmıştır. Bizim bu makalede cevabını aradığımız soru, nasıl oldu da dünyanın dört bir tarafından gelen "72 millete mensup" göçmenler birleştiler, benzeştiler, ortak bir kültür ve yeni bir millet yarattılar? Aşağıdaki alt bölümlerde bu sorunun cevabı verilecektir.

Amerika, geniş bir toprağa sahip, tabii kaynakları çok fazla, zengin bir devlettir, ama tanrısal bir güç değildir. Tam tersine çok sorunlu bir ülkedir.

Birleşerek Doğan Amerika

Amerika'nın doğum tarihi 1776'dır. Bu tarihten önce ne "Amerika" diye bir devlet ne de "Amerikan" diye bilinen bir millet vardı. Tarihî olarak bu isimle anılan bir ırk, etnik grup veya kültür yoktur. Amerika kıtası 1492 yılında keşfedildikten¹⁴ sonra dünyanın her tarafından buraya göçmen gelmeye başlamıştır. İlk yüzyıllarda göçmenlerin çoğu Avrupa ülkelerinden gelmiş ve Amerika kıtasının doğu kıyısında yerleşerek Avrupa'nın kolonisi olan eyaletler hâlinde teşkilatlanmışlardır. Mesela, ilk yerleşim birimi 1565'te bugünkü Florida eyaletinde, ikincisi de 1607'de bugünkü Virginia eyaletinde kurulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri bu ilk göçmenler tarafından kurulan 13 eyaletin 1776'da Amerika Birleşik Devletleri adı altında birleşerek bağımsızlığını ilan etmesiyle kurulmuştur.

Amerikalılar bu bağlamda sık sık “Biz göçmenlerden oluşan bir milletiz.”¹⁵ ifadesini kullanırlar. Zamanla kıtanın geri kalan kısmı da fethedilmiş, yeni eyaletler kurulmuş ve devlet 50 eyaletten oluşan bir birlik hâline gelmiştir. Daha 234 yıl önce her soydan, etnik guruptan, dilden, dinden ve mezhepten insanlar tarafından kurulan bu devlet uyguladığı politikalarla Amerikan milletini “yaratmış” ve güçlü bir millî devlet olmuştur.¹⁶

Göçmenler Nasıl Amerikan Oldu?

Bu makale için cevabını aradığımız soru her soydan, dilden, dinden ve mezhepten göçmenin nasıl birkaç nesil içinde Amerikanlaştığıdır. Bu insanlar Amerika’ya gelmeden önce belli bir soya, etnik gruba, dine ve mezhebe mensuptular. Bir milletin vatandaşı idiler. Amerika’ya gelirken de kendilerini her ne iseler o yapan, bir başka deyişle Fransız, Alman, İspanyol ve benzeri yapan değerleri bırakmak gibi bir niyetleri yoktu. Hayalleri para kazanmak, zengin olmak, özellikle de bazı guruplar için daha fazla din özgürlüğüne sahip olmak ve genel olarak daha iyi bir hayat yaşamaktı. Göçmenlerin Amerikanlaşma sebeplerini ve bunun nasıl olduğunu inceleyen birçok çalışma vardır. Bu konuda hem sokaktaki vatandaşın hem de bilim adamlarının ortak görüşü göçmenlerin “eritme potası”¹⁷ yoluyla asimile edildiğidir. Bu bağlamda, Amerika’da çok sık duyulan sözlerden biri “Amerika bir eritme potasıdır.”¹⁸ ifadesidir. Amerika’daki toplumsal ve kültürel değişimi ve milletleşme hadisesini anlatmak için kullanılan “eritme potası” tabiri bu karmaşık süreci basitletirerek ifade etmeye yarayan bir benzetmedir (mecazdır). Bu süreci anlatmak için kullanılan başka terimler de vardır, ama en çok tutulana, âdeta Amerika’nın sembolü olanı “eritme potası” olmuştur. Aşağıda bu kavrama biraz daha yakından bakacağız. Ancak bundan önce bu potada eritilen göçmenlerin kimler olduğuna da kısaca bir göz atmamız gerekmektedir.

Amerikan Nüfus Bürosu tarafından toplanan verilerden biri, Amerikan vatandaşlarının atalarına, daha doğrusu atalarının hangi ülkelerden geldiğine dairdir. En son verilere göre Amerikan nüfusu 75 kadar ülkeden gelen göçmenlerden oluşmaktadır.¹⁹ Amerikan vatandaşlarının atalarına göre gruplandırılmasıyla oluşturulan bu listede bir milyon veya daha fazla nüfusa sahip olan guruplar şunlardır: Alman (50 milyon), İrlandalı (36 milyon), İngiliz (28 milyon), İtalyan (17 milyon), Fransız (12 milyon), İskoç (11 milyon), Polonyalı (10 milyon), Danimarkalı (6 milyon), Afrikalı (5 milyon), Norveçli (4,5 milyon), İsveçli (4 milyon), Rus (3 milyon), Portekiz (1.5 milyon), Macaristanlı (1.5 milyon), Yunanlı (1.3

2008’de ilişkileri normalleştirmek adına yeni bir sürece girilmiş ve bunlar “peynir diplomasisi” ve “futbol diplomasisi” olarak adlandırılmıştır.

milyon) ve ataları için “Amerikan” diyenler (19 milyon). Liste böyle uzayıp gidiyor. Listede Ermeniler (446 bin) ve Türkler (171 bin) de vardır.

Amerikan Eritme Potası Nedir?

Eritme potası, dünyadaki hemen her ırk, etnik grup, dil, din ve mezhepten insanın göç ettiği bir ülkenin millî birliğini sağlamak için uyguladığı asimilasyon politikasının adıdır. Bu kavramın Amerikan kültüründe ortaya çıkmasının otantik bir yönü vardır. Ana vatanlarından çok uzak bir coğrafyada var olma mücadelesi veren göçmenlerin topluma uyum sağlama ihtiyacı, onları toplumun kültürünü öğrenmesini bir zorunluluk olarak dayatmıştır. Amerika’da “eritme potası” tabiri ve uygulamaları tarihin belli bir döneminde Amerikan toplumunun ihtiyacına cevap vermek üzere âdeta kendiliğinden ortaya çıkmış ve hemen herkes tarafından benimsenmiştir.

Eritme potası, ifadesi ilk defa 1782 yılında Fransız asıllı bir Amerikalı tarafından yazılan “Bir Amerikan Çiftçisinden Mektuplar” adlı kitapta kullanılmıştır.²⁰ Amaç Amerika’da yeni bir milletin nasıl “yaratıldığı”nı açıklamaktır. Yazar kitabında, “Kim bu Amerikalı, bu yeni adam?” diye sormakta ve sorusunu şöyle cevaplamaktadır: “Çeşitli milletlere mensup bireyler burada eriyerek yeni bir insan ırkı oluşturmaktadır.” Bunu takip eden yıllarda başkalarının da aynı kavramı göçmenlerin Amerikanlaşmasını anlatmak amacıyla kullandığı görülmektedir. Mesela, 1840’ta bir Amerikalı parlamenter, göçmenlerin kendi kimliklerini korumak yerine Amerikan toplumu içinde eriyerek Amerikanlaştıklarını söylemektedir.²¹

Eritme potası kavramının meşhur olması ve Amerikalıların milletleşme sürecini anlatmak için yaygın olarak kullanılması 20. yüzyılın ilk yıllarında bir tiyatro oyunuyla başlamıştır. Yahudi asıllı bir Amerikalı olan Israel Zangwill’in yazdığı “Melting Pot” (Eritme Potası) isimli oyun ilk defa “Washington”da 5 Ekim 1908’de sahneye konmuştur. Oyunun sahnelendiği ilk gün, o zamanki Amerika Başkanı Theodore Roosevelt ile Çalışma ve Ticaret Bakanı Oscar Straus da seyretmeye gelmiştir. Bir sanat eleştirmeni bu oyunu “demokrasi ateşiyle yanan ve millî vizyonu yücelten” bir eser olarak yorumlamıştır. Ona göre, bu oyun Amerikan ruhunu yakalamış ve millete kendisini ifade edecek bir sembol vermiştir.²² Oyunun yazarı Israel Zangwill’e göre, Amerika “Tanrı’nın metal kazanı, büyük bir eritme potası”dır.²³ Bu kazan içinde Avrupa’nın bütün ırkları erimekte ve tek bir ırk hâline dönüşmektedir. Ona göre, yeni Amerikan, gelmekte olan süper insan, bütün ırkların karışımıyla oluşacaktır.²⁴ Bu oyunun sahnelendiği yıllardan beri “eritme potası” tabiri Amerika içinde ve dışında Amerika’yı anlatmak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerika’nın milletleşme tecrübesini anlatmak için “eritme potası”na alternatif olarak başka kavramlar da teklif edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Salata çanağı, düdüklü tencere, çorba, mozaik, ebem kuşağı, orkestra, dokuma tezgâhı, yamalı yorgan ve çok kültürülük.²⁵

Eritme potası kavramı sanatçılar tarafından resmedilmiş, bu tasvirler dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. Bu tasvirler genellikle şöyledir: Alev alev yanan koca bir ocak, onun üstünde koskocaman, fokur fokur kaynayan bir kazan. Bir ucu kazana ulaşmış, diğer ucu ise kıvrılarak uzayan ve ufukta kaybolan, kıyafetlerinin farklılığından değişik milletlere mensup oldukları anlaşılan uzun, ama çok uzun bir insan kuyruğu. Kazana ulaşmış olanlar hemen kazanın içine atılıyor ve kazandan bir Amerikan vatandaşı olarak çıkıyor. Kültürel değişim ve asimilasyon gibi çok karmaşık bir süreç nasıl böyle basitçe resmedilir ve nasıl olur da bu kadar çok benimsenir! Anlamak da açıklamak da zor, ama gerçek budur. Muhtemeldir ki, kaynayan kazanda eritilen insanların Amerikan vatandaşı olarak yeniden yaratılmasını tasvir eden bu imaj, Amerikalıların millî birlik ve bütünlüğe duyduğu özlemi veya kurdukları millî devletin yıkılmasından duydukları korkuyu yansıtmaktadır. Aslında, “eritme potası” kavramını bir okul veya dershaneye resmetmek çok daha gerçekçi olurdu. Gerçek hayatta asimilasyonun vuku bulunduğu en önemli yer dershanedir. Dershaneye ilaveten dinî kurumları ve asimile olunan toplum içindeki gönlük hayatı da saymak gerekir. Amerika’nın kurulduğu yıllarda pek etkili olmasa da zamanla etkinleşen ve bugün güçlü bir eğitici konumuna yükselen medyayı da burada zikretmek uygun olacaktır.

Eritme Potası Amerikada Ne Kadar Başarılı Oldu?

Amerika’nın kurucuları ve entelektüel liderleri, yeni kurulan devletin bekası ve millî birliğin sağlanması için “eritme potası” simgesiyle ifade edilen asimilasyon politikalarına güçlü destek vermişlerdir. “Kurucu atalar” olarak bilinen ilk Amerikan liderlerinin hepsi beyaz ırka mensup Kuzey Avrupa kökenli Hristiyan göçmenlerdi. İmparatorlukların yıkıldığı, millî devletlerin ortaya çıkmaya başladığı, millî kültür, homojen toplum ve demokrasi kavramlarının zihinlere hükmetmeye başladığı bir dönemde Amerika’yı kuruyorlardı. Hemen her ülkeden gelen, farklı ırk, etnik grup, dil ve dinden olan göçmenlerin oluşturduğu “yamalı bohça” görünümlü toplum yapısı onları endişelendiriyordu. Amerika’nın bekası için ortak değerlere sahip homojen bir topluma duyulan ihtiyaç asimilasyon politikalarına meşruiyet kazandırmaktaydı. Hatırlanması gereken husus bu uygulamaların 18. yüzyılda olduğudur. Bugün, 21. yüzyılda birçok Amerikan aydını asimilasyonun kabul edilemez olduğunu savunmaktadır.²⁶ Ancak, Amerika’nın kurulduğu yıllarda kimse böyle bir şey söylememiştir. Tam tersine o yıllarda, “eritme potası” kavramı yükselen bir değer olarak görülmüş, Amerikan başkanları tarafından övülmüş²⁷ ve bu fikri uygulamaya dönüştüren politikalara destek verilmiştir.

Teorik olarak “eritme potası” bütün ırkları ve etnik grupları birlikte eritecek ve ortaya çıkan üretim olan Amerikan milleti bütün ırklardan ve kültürlerden izler taşıyacaktı. Uygulamada ise böyle olmamış, İngiltere ve Kuzey Avrupa kökenli kültür, dil ve din anlayış ülkeye hâkim olmuştur. Amerika’yı kuranlar ara-

sında etkili olan gruplardan biri “Püritanlar”dır. Kalvinist öğretiyi veya Hristiyanlığın Kalvin tarafından yapılan yorumunu benimseyen bu grup, insanın hem bu dünyadaki hem de ahiretteki hayatının nasıl olacağını Allah tarafından önceden belirlendiğine inanmaktaydı. Ayrıca bu grubun inancına göre, insan ahirette nasıl bir hayat süreceğini bu dünyada iken anlayabilirdi. Onlara göre, eğer bir insan bu dünyada mal mülk, güç ve itibar sahibi ise, bu Allah’ın o insanı ahirette de mükâfatlandıracağı ve ona böyle bir hayat bahşedeceği anlamına gelmekteydi. Bu inanca sahip olan “Püritanlar” çok çalışmakta, mazbut bir hayat yaşamakta, tasarruf edip mal mülk edinmekte, sahip oldukları servet, güç ve itibarı artırmak için çalışmaktaydılar.²⁸ Servet, güç ve itibar sahibi bu grubun üye-

Amerika'nın bugünkü toplum yapısı göstermektedir ki, “eritme potası” politikası farklı ırk, etnik ve kültür kökeninden gelen bütün gruplar üzerinde etkili olmuş, onları birbirine benzetmiş ve onların hepsine bazı ortak değerleri kazandırmıştır.

leri zamanla Allah’ın bize bu dünyada verdiği servet, güç ve itibar; onun bizi sevdiğini ve bizim doğru yolda olduğumuzu göstermektedir, diye düşünmeye başladılar. Madem doğru yolda olan biziz, en iyi olan biziz²⁹ inancı, o hâlde herkes bizim gibi olmalıdır, düşüncesinin doğmasına yol açtı. Bu düşünce Amerikalı yöneticileri, fikir ve din adamlarını etkiledi. Konumuz açısından daha da önemlisi bu anlayışın, ülkeye yeni gelen göçmenlerin nasıl bir asimilasyon politikasına tabi tutulacaklarını da belirlemiş olmasıdır. “Eritme potası”ndan çıkan yeni Amerikalı, potaya atılan her ırk, etnik grup ve kültürden izler taşıyacak sözü bir anlamda “rüşvet-i kelim”di ve gerçekte hayatta karşılığı yoktu. Amerika’nın kurucuları ve “Püritanlar” kendilerini o kadar çok beğeniyorlar ve kendilerine o kadar çok güveniyorlardı ki, Amerika’da “Tanrı’nın krallığını” kuracaklarını ve Amerika’nın insanlığın “en son ama en iyi ümidi” olduğunu söylüyorlardı. Bu an-

layış, her türlü kültürel farklılığın asimile edilerek Amerika’da beyaz ırka mensup Kuzey Avrupalı Protestanların³⁰ kültürünü “72 millete” dayatan asimilasyon politikalarının uygulanmasına yol açmıştır.

“Eritme potası politika ve uygulamaları Amerika’da başarılı olmuş mudur?” sorusunun cevabı genel olarak “Evet.”tir. Eğer bu politika başarılı olmasaydı, o zaman zaten Amerikan diye bir millet olmayacaktı. Amerika’nın bugünkü toplum yapısı göstermektedir ki, “eritme potası” politikası farklı ırk, etnik ve kültür kökeninden gelen bütün gruplar üzerinde etkili olmuş, onları birbirine benzetmiş ve onların hepsine bazı ortak değerleri kazandırmıştır. Ancak, bu politika süreç olarak farklı gruplar üzerinde farklı şekillerde uygulanmıştır ve onları farklı şekillerde etkilemiştir. Özellikle bu politikanın beyaz ırka mensup Avrupa kökenli göçmenler ile beyaz ırktan olmayan Zenci, Kızılderili ve Asyalı kökenli azınlıkları farklı şekilde etkilediği görülmektedir.³¹

Avrupalı Etnik Grupların Asimilasyonu

Eritme potası politikaları Avrupa'dan gelen beyaz ırka mensup Hıristiyan göçmenler üzerinde tam olarak etkili olmuş ve bunların hepsi Amerikanlaşmıştır. Bilindiği gibi Avrupa'da din ve ırk birliğine rağmen birçok ayrı millet yaşamaktadır. Her birinin kendine has bir kültürü vardır. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa'daki hemen her milletten Amerika'ya kitleler hâlinde göçmen gelmiştir. Yukarıda bahsi geçtiği üzere bugün Amerikan toplumunu atalarına veya geldikleri yerlere göre sınıflandırınca 75 kadar farklı grup ortaya çıkmaktadır. Bu grupların yaklaşık 50'si Avrupa kökenli veya Avrupalı değilse bile beyaz ırka mensuptur. Aralarında Alman, İngiliz, Fransız, Yunan, İtalyan ve Rus gibi tarihî millet ve kültürler vardır. Bu ve benzeri milletlerden gelen göçmenler birkaç nesil içinde kaynaşarak Amerikanlaşmıştır.

Bugün Amerika'da herhangi bir beyaz Amerikalıya etnik kökeni sorulduğu zaman alınabilecek ortalama cevaplar şunlardan biri gibi olacaktır: "% 50 Alman, % 50 İngiliz'im." veya "% 25 İtalyan, % 25 Alman, % 50 Norveçliyim." yahut "% 40 İrlandalı, % 10 Kızılderili, % 25 Yunan ve % 25 Fransız'ım." Eğer aynı kişi hangi dilleri bildiği de sorulursa alınabilecek cevaplar şöyle olabilir: "Sadece İngilizce biliyorum, dedem ve ninem aralarında çoğunlukla Almanca konuşurdu, babam biraz Almanca anlar, ama konuşamaz, ben de sadece birkaç kelime biliyorum." veya "İtalyancayı birazcık anlarım, ama çok değil, sadece İngilizce biliyorum." yahut "Dedem hep Yunanca konuşurdu, annem biraz anlar, ama konuşamaz, ne yazık ki ben sadece İngilizce biliyorum." Bazı gruplar kısmen farklıdır. Mesela, Portekiz asıllılar arasında dil ve geleneklerini koruyan çoktur, ama onlar da belli bölgelerde yoğunlaşmıştır ve genel nüfus içindeki oranları küçüktür. Genel olarak Avrupa'dan gelen beyaz Amerikalılar etnik kökenlerini yani Alman mı, Fransız mı veya Yunan mı olduğunu bilir, ama o millete ait dili, gelenekleri, musikiyi ve benzeri kültür unsurlarını bilmez. Tamamen asimilşe olmuşlardır.

Eritme potası politikaları, Avrupa kökenli göçmenleri tamamen asimile etmiştir, ancak bu asimilasyon sürecinin bütün gruplar için kısa sürede ve sorunsuz bir şekilde tamamlandığı düşünülmemelidir. Kuzey Avrupa ülkelerinden gelen, kalabalık ve güçlü olan ilk göçmenler, Avrupa'nın güney ve doğusundaki ülkelerden gelen göçmenlere etnik ve dinî sebeplerle uzun süre karşı çıkmış ve onları, Amerika'nın asıl sahibi olan kendi beyaz ırk grubundan saymamıştır.³² Mesela, onlara göre, Güneyli olan İtalyanlar ırk olarak karışmıştır. "İtalyanlar, Afrika-Kartaca'dan İtalya'ya gelen siyahlarla karışarak kısmen zencileşmişlerdir."

Eritme potası politikaları, Avrupa kökenli göçmenleri tamamen asimile etmiştir, ancak bu asimilasyon sürecinin bütün gruplar için kısa sürede ve sorunsuz bir şekilde tamamlandığı düşünülmemelidir.

“Çağdaş Yunanlılar ne ırk ne de mizaç olarak hiçbir şekilde Pericles zamanındaki Yunanlılar değillerdir.” Yahudiler ise “Asyalı bir ırktır”.³³ Kuzey Avrupalı Amerikalılar 20. yüzyılın başlarına kadar Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenleri ırktaş bile saymamıştır. Ancak zaman içinde “beyaz ırk” a mensup olanların kimler olduğuna dair anlayış değişmiş, önceleri dışlanan İtalyan, Yunanlı, Yahudi, İrlandalı ve Rus gibi etnik gruplar da “beyaz ırk” a mensup kabul edilmeye başlanmıştır.³⁴ Özetle, beyaz ırktan ve Hristiyan dininden olmasına rağmen aralarında büyük çapta kültür, din ve dil farklılıkları olan Avrupalı etnik gruplar tarihî süreç içinde birbirine benzemiş, her biri ayrı bir baş çekmemiş, birleşmeyi tercih etmiş ve bugünkü Amerikan toplumunun üçte ikisini oluşturan ve Amerika’daki hâkim kültürün sahibi olan “beyaz Amerika” yı meydana getirmiştir.

Avrupalı Olmayan Grupların Asimilasyonu

Amerika’da 75 kadar ülke ve etnik guruptan göçmen ve azınlık olduğu daha önce belirtilmişti.³⁵ Bu etnik grupların çoğu Avrupa dışındaki ülkelere gelmiştir ve beyaz ırka da mensup değildir. Bu grupların çoğu küçük olduğundan hepsinin toplamı Avrupa kökenli beyaz Amerikalılardan azdır ve 2010 yılı itibarıyla toplam nüfusun üçte birini oluşturmaktadır. Her ne kadar Amerika’da 75 civarında etnik kökenden gelen grup yaşıyorsa da Amerikan Hükümeti grupları birleştirmekte ve hepsini yedi başlık altında gruplandırmaktadır. Geçmişte bu gruplandırmaların sayısı ve adları birçok kez değişmiştir. İki binli yıllarda son yapılan değişikliklerle “iki veya daha fazla ırktan atası olanlar” ve “Hawaii ve Pasifik Adaları yerlileri” için iki kategori daha oluşturularak grup sayısı yediye çıkarılmıştır. Son sayımlara göre 310 milyon civarında olan Amerikan toplumu, Amerikan Nüfus Bürosu tarafından şu şekilde gruplandırılmaktadır:³⁶

Beyaz (White):	200.853.000
Hispanik (Hispanic):	49.726.000
Siyah (Black):	39.909.000
Asyalı (Asian):	14.415.000

Kızılderililer ve Alaska yerlileri (American Indian and Alaska Native):
3,188,000

İki veya daha fazla ırktan olanlar (Two or more Races): 5,499, 000

Hawaii ve Pasifik Adaları yerlileri (Native Hawaiian and other Pacific Islander): 592,000

Amerikan Nüfus Bürosu tarafından yapılan geleceğe dair tahminlere göre Amerika’nın toplam nüfusu 2050 yılında 439 milyon olacaktır.³⁷ Bugün beyaz Amerikalılar toplam nüfusun üçte ikisini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle 310 milyonun 200 milyonu beyazdır. 2050 yılında ise “beyazlar”ın ve “beyaz olmayanlar”ın toplam nüfus içinde oranı aynı civarda, % 50 dolayında olacaktır. Yine

2050'de toplam nüfusun % 25 kadarı, bir başka deyişle 100 milyonu Hispanik Amerikalılardan oluşacaktır.

Vatandaşların Irklarına Göre Sınıflandırılması

Amerika'da vatandaşlar ırklarına ve etnik kimliklerine göre sınıflandırılır. Geleneksel olarak ırkları temsil eden renkler "beyaz", "siyah", "sarı" ve "kahverengi"dir. "Beyaz"lar genel olarak Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Anadolu kökenli toplumlardan oluşmaktadır.³⁸ "Siyah"lar Afrika kökenli zencilerdir.³⁹ "Sarı ırk," Çinliler, Japonlar, Koreliler, Hindistanlılar ve diğerleri gibi Doğu Asyalıları kapsamaktadır. "Kahvereng" ise İspanyolca konuşan beyazların Amerika kıtasındaki yerli halka karışmasından oluşan melezler için kullanılır. İspanyolca konuşan Güney Amerikalıların hemen tamamı bu grup altında toplanmaktadır. Bunlar arasında Amerika'da bulunan en kalabalık grup Meksika asıllıdır. Amerikan Nüfus Bürosunun istatistiklerinde Hispanikler genellikle "beyaz"ların içinde gruplandırılır. Ancak alt gruplarla ilgili bilgi verileceği zaman "Hispanik olmayan beyazlar" (Non-Hispanic white) ve "Hispanikler" olarak iki alt gruba ayrılırlar.

Yukarıda verilen istatistiklerde de görüldüğü gibi ırkların veya etnik grupların renklere göre ayrıldığı bu geleneksel anlayış kısmen devam etmektedir. Sadece "kahverengi" (Brown) yerine Hispanik, "sarı ırk" yerine de Asyalı (Asian) terimi benimsenmiştir. Çağdaş dünyada insanları ırklarına göre gruplandırmak ne kadar bilimseldir ve ne kadar insandır sorularının tartışılması gerekir. Amerika'da yapılan gruplandırmanın bilimsel olmadığını söylemek için bilim adamı veya bilim kadını olmaya gerek yoktur. Peki bu sınıflandıma gerçekçi midir? Kesinlikle hayır. Mesela Asyalılara bakalım. Hindistanlıları, Japonları ve Vietnamlıları aynı gruba koymanın hiçbir mantıki izahı olamaz. Bunlar homojen bir grup oluşturmazlar ve böyle bir sınıflandırma gerçeği yansıtmaz. Peki insani midir? Kesinlikle hayır. İnsanları biyolojik özelliklerine, yüz şekillerine veya deri renklerine göre sınıflandırmanın ve onlara doğuştan getirdikleri özelliklere göre olumlu veya olumsuz nitelikler yüklemenin bilimsel düşünceyle bağdaşır hiçbir yanı yoktur; ama Amerika'da işler böyle yürümektedir.

İnsanları biyolojik özelliklerine, yüz şekillerine veya deri renklerine göre sınıflandırmanın ve onlara doğuştan getirdikleri özelliklere göre olumlu veya olumsuz nitelikler yüklemenin bilimsel düşünceyle bağdaşır hiçbir yanı yoktur; ama Amerika'da işler böyle yürümektedir.

Azınlıkların Soyunu ve Kültürünü Aşağılamak

Avrupa kökenli, “beyaz ırk”tan Amerikalılar, farklı ırklardan ve etnik gruplardan gelen, deri renkleri, yüz şekilleri veya diğer fiziki özellikleri farklı olan “beyaz olmayan” Amerikalıları hiçbir zaman kendilerine yani “beyaz”lara eşit görmemiştir. Bu ayrımcı tavrı desteklemek için geliştirilen teoriler iki grupta toplanabilir: Birinci grupta “aşağı ırklar” a (racial inferiority), ikinci grupta ise “aşağı kültürler” e (cultural inferiority) ilişkin teoriler bulunmaktadır. Bazı bilim adamlarına göre bu teorilerin sayısında ve bunlara ilişkin yayınlarda 19. yüzyılın ortalarında köleliğin kaldırılması gündeme gelince artış olmuştur.⁴⁰ Mesela tarihî olarak beyaz Amerikalılar arasında yaygın olan bir inanca göre zenciler ırk olarak beyazlardan aşağıdır. Afrika kökenli siyah derili

Çoğunluğu oluşturan beyaz Amerikalılar, beyaz olmayan azınlıkları hem aşağı görmüşler hem de kültürlerini yok ederek asimile etmişlerdir.

insanlar Amerika’da yaklaşık 250 yıl kadar köle olarak kullanılmış, bir mal gibi alınıp satılmıştır. Bu davranışlarına meşruiyet kazandırmak için de onların aşağı bir ırk olduğunu savunan teoriler geliştirilmişlerdir. Benzer şekilde, tarihî olarak beyaz Amerikalılar arasında yaygın olan bir görüş de Kızılderililerin kültür olarak geri olduğudur. Yerlilerin vahşi (savage) olduğuna ve gelişmiş bir kültürleri olmadığına inanan beyazlar onları medenileştirmek için her yolu denemişler, dillerinden dinlerine kadar her şeylerini değiştirmek için çalışmışlardır.⁴¹

Beyaz ırktan olmayan azınlık Amerikalılara beyazlarla eşit haklar sağlamada önemli bir adım olarak 1865’te kölelik kaldırılmıştır. Ancak zencilerin biyolojik olarak beyazlardan aşağı olduğuna dair inanç beyazlar arasında yaşamaya devam etmiştir. Bunu belgeleyen çok fazla araştırma vardır. Mesela,

1939’da yapılan bir çalışmada ülkedeki beyazları temsil edecek şekilde seçilen beş bin beyaz Amerikalıya şöyle bir soru soruluyor: “Size göre zenciler zekâ bakımından beyazlara eşit midir, beyazlardan aşağı mıdır, yoksa beyazlardan üstün müdür?” Deneklerin %71’i zencilerin daha az zeki olduğunu, % 22’si hemen hemen aynı olduklarını, % 1’den azı zencilerin daha zeki olduğunu, ve % 6’sı da bilmediklerini söylüyor. Araştırmacılar siyahların daha az zeki olduğunu söyleyenlere ikinci soru olarak şunu soruyor: “Size göre zenciler (1) çevre şartlarından dolayı mı daha az zeki yoksa (2) doğuştan, biyolojik olarak mı daha az zeki?” Bu alt denek grubunun % 44’ü zencilerin doğuştan, % 22’si hem doğuştan hem de çevre sebebiyle, % 32’si sadece çevre yani kaynakların kıtlığından dolayı zencilerin daha az zeki olduğunu söylüyor. % 3’ü ise bir fikri olmadığını belirtiyor.⁴² Beyazların zencilerden biyolojik olarak daha zeki olduğuna inananların oranı artık 1939’da olduğu gibi yüksek değildir, ama hâlâ böyle düşünen Amerikalılar var-

dır. Son araştırmalar böyle düşünen Amerikalıların oranını % 15-20 civarında vermektedir.⁴³ Amerika deyince, Yunus Emre'nin dediği gibi "72 milletin" yaşadığı bir ülkeden bahsediyoruz, ama "72 millete" bir göz ile bakılan bir ülkeden bahsedemiyoruz. Amerika'da beyaz olmayanlara karşı yapılan ayrımcılık yasalara da yansımıştır. Mesela 1865 yılında köleliğin Anayasa'dan çıkarılması eşitliği sağlamaya yetmemiş ve yasal olarak eşit olmama durumu 1964 yılında kabul edilen Sivil Haklar Yasası'na kadar 100 yıl daha devam etmiştir.⁴⁴ Tarihî olarak Amerikalı beyazlar arasında, Avrupalı olmayan ırkların Kuzey Avrupa ve Amerika medeniyetinden çok uzak olduğuna dair yaygın bir inanç vardır.⁴⁵

Azınlıkları Aşağı Görmek ve Asimile Etmek

Amerika'da beyazlarla, beyaz ırktan olmayan azınlıklar arasındaki beş asırlık ilişkiyi bir cümleyle özetlemek gerekirse şöyle denebilir: Coğunluğu oluşturan beyaz Amerikalılar, beyaz olmayan azınlıkları hem aşağı görmüşler hem de kültürlerini yok ederek asimile etmişlerdir. Mesela, bugün Amerika'da zencilerin oranı % 13'tür; bu da yaklaşık 40 milyon etmektedir. Zencilerin Amerika'da 16. yüzyıldan itibaren var olduğu ve ilk gelenlerin köle olmadığı bilinmektedir. Zencileri ve doğacak çocuklarını köle olarak kabul eden ilk kanun 1664'te Maryland eyaletinde kabul edilmiştir. Aslında bundan önce de Amerikan kolonilerinde kölelik başlamıştı.⁴⁶ Daha sonraki yıllarda Afrika'da zorla yakalanarak esir edilen ve Amerika'da köle olarak satılan zencilerin sayısı çok arttı. Kölelik ülke çapında yasal bir kurum oldu. Tarlalarda ve fabrikalarda hiçbir ücret ödenmeden ölümlüne çalıştırılan, alınan, satılan ve her türlü işte kullanılan zenci köleler Amerikan kapitalizmine önemli katkı sağladılar. Amerika'yı kuranların birçoğu da köle sahibi olan zenginlerdi.

Köleliğin kaldırıldığı 1865 yılından 1964'e kadar geçen dönemde zencilerin ne kadar çok aşağılandığını gösteren önemli bir çok olay vardır. Bu olayların hepsini bir makalede vermek mümkün değildir. Burada belirtmek istediğim husus, zencilerin Afrika'da iken sahip oldukları kültürün tamamen yok edildiğidir. Zenciler Afrika'da iken belirli bir kültürün sahibi idiler. Kendilerine has dilleri, dinleri, yemekleri, musikileri, aile yapıları, kıyafetleri, gelenekleri, bayramları vb. bir çok değerleri, kısaca bir millî kültürleri vardı. Farklı etnik gruplardan gelenler farklı kültürlerin sahibi idiler. Beyaz Amerikalılar, zencilerin Afrika'da iken sahip olduğu her şeyi, ama her şeyi yok ettiler. Geriye sadece derilerinin rengi kaldı. Zenciler hem aşağıldılar, kullanıldılar ve sömürüldüler hem de kültürleri yok edilerek asimile edildiler. Türkiye'deki Kürtleri zencilerle kıyaslayarak "Kürtler bizim zencilerimiz." diyen aydınların böyle bir benzetme yapmadan önce Amerika'daki zencilerin hayatını biraz olsun incelemesi gerekir.

Amerikan tarihini anlamadan bugünkü Amerika'yı anlamak mümkün değildir. Çağdaş Amerikalının dünya görüşünü ve olayları nasıl yorumladığını an-

lamak, bir başka deyişle Amerikalı gibi düşünebilmek ve Amerikan zihnini okuyabilmek için, Amerika'nın tarihî tecrübesini bilmek gerekir. Aynı kural Türk toplumu için de geçerlidir. Türk milletinin tarihî tecrübesini bilmeden Türk gibi düşünebilmek mümkün olamaz. Amerika'daki beyaz çoğunluk ile belli başlı azınlık⁴⁷ grupları arasındaki tarihî ilişkiye dair bir iki örnek daha vermek için birkaç cümle de Hispanikler hakkında yazmak uygun olacaktır.

"Hispanik Amerikan", Amerika'daki İspanyolca konuşan azınlık grubunu tanımlamak için kullanılan genel bir isimdir. Şu anda Amerika'daki en büyük azınlık grubudur ve nüfusu 50 milyon civarındadır. Ülkede nüfus artışının en fazla olduğu gruptur. Hispanikler arasında nüfus artışı toplumun geri kalan kısmından beş kat daha hızlıdır ve 40 yıl sonra Amerika'daki nüfuslarının 100 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Hepsi İspanyolca konuşmaktadır, ama Amerikan Nüfus Bürosu onları kendi içinde Meksikalılar, Kübalılar, "Puerto Rican"lar, Kolombiyalılar gibi bazı alt gruplara ayırmaktadır. Gerçek hayatta hepsi birbiriyle karışmış vaziyettedir. Meksikalılar bu grup içindeki en kalabalık gruptur ve grup içindeki oranları % 65 civarındadır. Ancak bu grup içinde gelir ve eğitim seviyesi en düşük olan da Meksikalılardır. Mesela, Amerikan toplumunun tamamında lise ve daha fazla eğitimi olanların oranı yaklaşık % 88'dir. Bu oran Meksikalılarda % 50 civarındadır.⁴⁸

Bugün Hispanik olarak adlandırılan halkların ataları Amerika'ya "beyaz" olarak sınıflandırılan Amerikalılardan daha önce yerleşmişlerdir. Esas olarak İspanya'dan gelen veya İspanyolca konuşan göçmenlerin yerli halk ile karışmasıyla ortaya çıkmış melez bir gruptur. "Mestizos" olarak da isimlendirilmektedir. Yoğun olarak ülkenin batısında ve güneyinde yaşamaktadırlar. Azınlık statüsüne düşmeleri 1845'te Amerika'nın Teksas Cumhuriyeti'ni ilhak etmesiyle başlamıştır. Bu ilhaktan sonra Amerika, topraklarını Hispanik nüfusun yaşadığı bölgelere doğru genişletmiş ve bu halk kendi ana vatanında ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüştür. Hispanik Amerikalıların kültürel, ekonomik ve siyasi bakımdan ikinci sınıf olma hâli 21. yüzyılda da devam etmektedir.⁴⁹ Şu anda Amerika'nın en kalabalık 25 şehrinin 15'inde nüfusun yaklaşık % 50'si İspanyolca konuşmaktadır. Bu oran, "El Paso," "Los Angeles," "San Jose" ve "New York" şehirlerinde % 50'nin çok üstündedir.⁵⁰ Hispaniklerin Amerikan siyasetinde temsil oranları genel nüfustaki oranlarından çok düşüktür. Hem federal parlamentoda hem de eyalet meclislerinde temsil oranları nüfuslarına göre çok azdır. Hispaniklerin en yoğun olarak yaşadıkları yerleşim birimleri de dâhil olmak üzere Amerika'daki hiçbir devlet okulunda öğretim dili İspanyolca değildir, böyle bir talep yoktur, olsa bile kabulü mümkün değildir.⁵¹ Hispanik Amerikalıların, zenciler ve Kızılderililerde de olduğu gibi, hem eğitim seviyeleri hem de gelir seviyeleri beyaz Amerikalılardan çok düşüktür ve yakın gelecekte de bir iyileşmenin olması mümkün gözükmemektedir.

1664-1964: 300 Yıllık Zoraki Asimilasyon

Amerika'ya gelen göçmenlerin birbirine benzer hâle gelmesi, ortak değerlere sahip olması ve dolayısıyla millî birliğin sağlanması için uygulanan politikaların ne zaman başladığını bir tarih vererek belirlemek mümkün gözükmemektedir. İlk Amerikan kolonisi İngilizler tarafından "Virginia" eyaletinin "Jamestown" kasabasında 1607 yılında kurulmuştu. Beyazlar tarafından kurulan ikinci yerleşim merkezi de bugünkü "Massachusetts" eyaletinin "Plymouth" kasabasında yine İngiltere'den gelen göçmenler tarafından kurulmuştur. Koloninin kurucusu İngilizler olduğu için daha en başta onların dil ve kültürü toplum hayatında hâkim

Beyaz olmayan azınlıkların eritilerek asimile edilmesinde bir "gönüllülük" boyutu yoktur. Tam tersine zor kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

olmaya başlamıştır. İlk gelenler çoğunlukla Avrupa kökenli etnik gruplar olduğu için, bugünkü beyaz Amerikalıların ataları olan ilk göçmenlerin İngiliz kültürü içinde eriyerek asimile olmaya 17. yüzyılda başladığını söylemek mümkündür. Avrupa kökenli etnik grupların asimile olarak yeni bir millet ve kültür yaratması sürecinde yaşanan ve yukarıda zikredilen bazı gerginlikler olmuştur ama bu süreç genel olarak başarıyla sonuçlanmıştır. Aynı ırktan aynı dinden ve aynı kıtadan göç eden insanların aralarında dil, musiki, mutfak ve benzeri gibi bazı kültürel farklılıklar olsa da yeni bir kıtada ve aynı coğrafyada birlikte yaşamak zorunda olduklarını fark ederek birleşmeleri akli ve anlaşılabilir bir tutumdur. Burada hatırlanması gereken bir husus da Avrupa ülkelerinden Amerika'ya gelenlerin tamamının gönüllü göçmen olduğudur. Dolayısıyla onların asimilasyon sürecinde, bir "gönüllülük" boyutu da vardır.

Çoğunluğu oluşturan beyaz Amerikalıların, Avrupa dışından gelen ve beyaz olmayan azınlıkları kendi kültürleri içinde eriterek asimile etmeye de yine aynı dönemde başladıkları söylenebilir. İlk Afrikalı köleler Amerika'ya 17. yüzyılın ilk yarısında getirilmeye başlanmıştı. Bu konuda biraz daha kesin konuşularak "Maryland" eyaletinde köleliği kabul eden ilk kanunun kabul edildiği 1664 yılı,⁵² Amerika'da beyaz olmayan azınlık kültürlerini yok etme sürecinin başlangıç tarihi olarak kabul edilebilir. Bu süreç en az 300 yıl devam ederek 1960'larda sona ermiştir.⁵³

Beyaz olmayan azınlıkların eritilerek asimile edilmesinde bir "gönüllülük" boyutu yoktur. Tam tersine zor kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Zenciler Afrika'dan zorla ve köle olarak getirilmişlerdir. Kızılderililer orantısız güçler seferber edilerek savaş meydanlarında yenilmiş, zorla azınlık yapılmış ve asimile

olmaları için şiddetli baskılara maruz kalmışlardır.⁵⁴ Hispanikler, özellikle 20. yüzyıla kadar savaş meydanlarında yenilerek veya yaşadıkları topraklar satın alınarak azınlık yapılmış ve daha önce sahip oldukları eğitim, kültür ve hükümler hakları ellerinden alınmıştır. Gönüllülük açısından, Amerika'daki beyaz olmayan azınlıklar arasında tek istisna Asya kökenli göçmenlerdir. Bu göçmenler, hangi millete mensup olursa olsun Amerika'ya kendi istekleriyle gelip azınlık statüsünü kabul etmiştir. Onlar da bugün Amerika'daki en başarılı azınlık grubudur.⁵⁵

Beyaz olmayan azınlıkların 1950'lerde başlayan ve 1960'larda devam eden eşit haklar elde etme mücadelesine "Sivil Haklar Hareketi" (Civil Rights Movement) denmektedir. Bu dönemde kabul edilen yasalarla beyaz olmayan azınlıkların toplum hayatına beyaz Amerikalılar gibi katılmasını sağlayacak ve onlara karşı ayrımcılığı önleyecek düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde meydana gelen toplumsal olaylar ve entelektüel gelişmeler, azınlıkların asimile edilmesi için uygulanan "eritme potası" politikalarının sorgulanmasına ve onun yerine daha insani olduğu düşünülen kavram ve politikaların önerilmesine yol açmıştır.⁵⁶

Salata Çanağı: Eritme Potasına Alternatif Kavram

Dünyada ve Amerika'da 1950'lerde başlayan ve 1960'larda devam eden yürüyüşler, protestolar, boykotlar ve benzeri gibi toplumsal olaylar geleneksel anlayış ve uygulamaların sorgulanmasına yol açtı. Amerika'daki toplumsal olaylar ve onlara ilişkin gelişmeler, genel olarak beyaz Amerikalılarla, beyaz ırktan olmayan azınlıklar arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaştı. Belli başlı azınlık grupları olan zenciler, Hispanikler ve Kızılderililer kendilerine karşı yapılan ayrımcılığın sona ermesi ve kültürel haklar verilmesi için yönetimi protesto gösterileri yaptılar ve yasal yollardan haklarını aradılar. Mesela, 1954 yılında çocuklarını beyazlara ait okullara gönderemeyen zenci ailelerin açtığı davaya bakan Amerikan Yüksek Mahkemesi, zencilerin beyazlarla aynı okullara gidebileceğine karar verdi. 1955 yılında, şehir içi otobüslere ön kapıdan binmelerine izin verilmeyen ve otobüse bir beyaz yolcu bindiğinde ayağa kalkarak ona oturdukları koltuğu vermek zorunda olan zenciler "Alabama"nın "Montgomery" şehrinde otobüs boykotu başlattılar. Rosa Parks adlı zenci bir kadının koltuğunu bir "beyaz"a vermemesi sonucu tutuklanmasıyla başlayan olaylar ve boykot bir seneden fazla sürdü ve sonunda Yüksek Mahkeme zencilere de diğer yolcuların sahip olduğu hakları verdi.⁵⁷ Bu dönemde, Zenci Sivil Haklar Hareketinin lideri olan Martin Luther King'in faaliyetleri siyahlara eşit haklar verilmesinde etkili oldu.

Amerika'da çoğunluk-azınlık ilişkilerinin sorgulandığı 1960'lı yıllarda, bu ilişkileri yeniden yapılandırmak için ortaya birçok görüş atılıyordu. Bunlardan

biri de “salata çanağı” (salad bowl) kavramıdır. Bu kavramı savunanlara göre, “eritme potası” (melting pot) politikaları teoride olduğu gibi çalışmamıştır, çünkü bütün grupların eritilmesiyle ortaya çıkan Amerikan toplumu her gruptan çizgiler taşıyan bir toplum olmamıştır. Azınlık kültürlerinin bu şekilde asimile edilerek yok edilmesi adil bir uygulama değildir. Üstelik “eritme potası” politikaları sebebiyle Amerika kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini kaybetmektedir. “Eritme potası” politikaları terk edilmeli ve etnik gruplar arası ilişkiler “salata çanağı” modeline göre yeniden tanzim edilmelidir. Bu modele göre, salata yapmak için çanağa doğranan sebzeler hem birbirleriyle etkileşerek kendi tatlarını geliştirirler hem de salatanın toplam lezzetine katkı sağlarlar. Salatayı yiyenler, hem her sebzenin tadına varırlar, çünkü sebzeler kendi bireysel kimliklerini kaybetmemiştir hem de bütün sebzelerin birlikte yarattığı salata lezzetinden zevk alırlar. Toplum da böyle olmalıdır. Azınlık kültürleri veya alt kültürler kendi kimliklerini koruyabilmeli, ama aynı zamanda da onların katkılarıyla yaratılacak ortak bir kültür, salatadaki maddelerin katkılarıyla yaratılan ortak lezzet gibi, toplumun bütün bireyleri tarafından benimsenmeli ve toplumsal bütünlüğü sağlamalıdır.

Amerikan aydınlarının bir kısmı, daha çok da liberal ve demokrat aydınlar, Amerika’nın bir “salata çanağı” gibi olmasını savunmaktadır. Çoğunluk-azınlık ilişkileri konusunda bu veya benzeri görüşü benimseyenler arasında, “salata çanağı” yerine, “kültürel çoğulculuk” veya “mozaik” gibi terimleri kullananlara da rastlanmaktadır. “Eritme potası” anlayışı ve uygulamalarına karşı çıkanların ortak noktası kültürlerin asimile edilerek yok edilmemesi, ama birlikte var olması, bunun sağlanabilmesi için de ortak değerlerin yaratılması, çokluk içindeki birliğin bulunması veya yaratılmasıdır. Bu görüş 1970’lerden itibaren kısmi bir yaygınlık kazanmış ve 1980’lerden itibaren eğitime yansımaya başlamıştır. Mesela, ilk defa 1977’de kısaca NCATE olarak bilinen ve öğretmen yetiştiren kurumları akredite eden bir kuruluş, eğitim fakültelerinin müfredatlarına öğretmenleri farklı kültürlerden gelen çocukları eğitmek için hazırlayacak dersler koymasını istemiştir. Bugün hemen bütün eğitim fakültelerinde çok kültürlü toplumda eğitimle ilgili dersler vardır. Benzer bir gelişme üniversitelerin genel eğitim müfredatlarında da olmuş ve farklı kültür ve medeniyetlerle ilgili dersler müfredatlarda yer aşmaya başlamıştır. Aydınların bir kesimi içinde Amerika’nın bir “salata çanağı” olmasını isteyenlerin sayısı artsa da ortalama Amerikalının zihninde Amerika hâlâ bir eritme potasıdır.

“Eritme potası” (melting pot) politikaları teoride olduğu gibi çalışmamıştır, çünkü bütün grupların eritilmesiyle ortaya çıkan Amerikan toplumu her gruptan çizgiler taşıyan bir toplum olmamıştır.

Alınacak Dersler

Amerika'nın bugünkü durumu göstermektedir ki "eritme potası" politika-sıyla "72 millet" ten bir millet yaratmak ideali Amerika'da başarıya ulaşmıştır. Bazı etnik grupların çoğunluk içinde erime süreçleri diğerlerinden farklı olsa da sonuç bütün gruplar için aynıdır. Avrupa kökenli, beyaz ırktan ve Hristiyan olan göçmenlerin benzeşmesi ve Amerikanlaşması beyaz ırktan ve Avrupa ülkelerinden olmayan göçmenlerin Amerikanlaşmasından daha kolay olmuştur. Avrupa dışından gelen göçmenlerin asimilasyonunda yaşanan zorlukların sebeplerinden biri de Avrupa kökenli "beyaz"ların onları kendi içlerine almada gösterdikleri gönülsüzlük, hatta onları reddetmiş olmalarıdır. Mesela, 20. yüzyılın başına kadar yapılan konuyla ilgili yayınlarda beyaz ırktan ve Avrupa ülkelerinden olmayan gruplar "eritme potası"nın muhtevasını oluşturan gruplar içinde sayılmazlar. Zencilerin, Asyalıların ve Kızılderililerin de "eritme potası"na giren gruplar arasında sayılmaya başlanması esas olarak 20. yüzyılda başlamıştır.⁵⁸

Amerika'daki ırki ve etnik grupların Amerikan milletiyle ne kadar özdeşleştiğini ve vatanseverliklerinin ne kadar güçlü olduğunu araştırmak için yapılan bir çalışmanın sonuçları,⁵⁹ "eritme potası" politikalarının başarılı olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu araştırmanın bulguları gösteriyor ki, aralarında bazı faklar olmakla birlikte Amerika'daki bütün gruplar Amerikan milletiyle özdeşleşmiştir ve vatanseverdir. Avrupa kökenli beyaz Amerikalıların vatanseverlikleri çok güçlü bulunmuştur. Avrupa kökenli olmayan Amerikalılar ise tarih boyunca uğradıkları bütün haksızlıklara ve çektikleri bütün acılara rağmen Amerikan olmaktan gurur duyan vatansever Amerikalılar olmuşlardır. Aralarında ne Amerika'yı bölmek isteyen vardır ne de Amerikan bayrağının yanına ikinci bir bayrak çekmek isteyen. ■

¹ Bu makaledeki bilgi ve görüşlerin bir kısmı daha önce "The Turkish melting pot, salad bowl or marbled paper (ebru): Lessons from the American Experience" adlı bildiriye ortaya konmuştur. Bu bildiri, 29-30 Temmuz günlerinde "Central Eurasian Studies Society" tarafından hazırlanan ve ODTÜ'de toplanan bir konferansta sunulmuştur.

² **Milliyet**, 1 Ağustos 2010.

³ CNN TURK. 14 Ağustos, 2010 akşamı sunulan "Ne Oluyor" adlı program.

⁴ American Yüksek Mahkemesi de 21 Haziran 2010'da bu yönde bir karar almış bulunmaktadır.

⁵ CNN TURK. 23 Ağustos, 2010, "Tarafsız Bölge" programı.

⁶ CNN TURK, **32. Gün**. 7 Mayıs 2009.

⁷ NTV, 24 Ağustos 2010. **NTV Soruyor Programı**. Saat 23:00.

⁸ Bahçeşehir Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri**, Aralık 2009.

⁹ Mehmed Akad ve Abdullah Dinçkol, **1982 Anayasası: Madde Gereksinimleri ve Maddelerle İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları**, İstanbul: Alkım Yay., 1998, s. 5-15.

¹⁰ Kadri Gürsel, **Dağdakiler: Bagok'tan Gabar'a 26 Gün**, 5. Basım, İstanbul: Mayıs 2004. Metis Yay.

¹¹ CNN TURK, **Tarafsız Bölge**, 3 Eylül, 2010.

- ¹² NBC, **Face the Press**, 5 Eylül 2010. Başkan Obama'nın danışmanının konuk olduğu program.
- ¹³ **Statistical Abstracts of the US**. 2010.
- ¹⁴ Son yıllarda Amerika'nın 1492'den önce Çinliler tarafından keşfedildiğine dair ciddi yayınlar yapılmaktadır. Kızılderililer de kendilerinin Amerika'da binlerce yıldır yaşadığını, Amerika'nın yerlilerinin veya Amerika'yı keşfedenlerin kendileri olduğunu söyleyerek, bu kıtanın 1492'de keşfedildiği fikrine karşı çıkmaktadırlar.
- ¹⁵ Amerikan kültüründe "We are a nation of immigrants." veya "Americans are a nation of immigrants." ifadeleri klişeleşmiştir.
- ¹⁶ **Statistical Abstracts of the United States**, 2010.
- ¹⁷ "Melting Pot"
- ¹⁸ "America is a Melting Pot."
- ¹⁹ **Statistical Abstracts of the United States 2010**. Tablo 52.
- ²⁰ Eritme Potası (Melting Pot) fikrini ilk ortaya atan J. Hector St. John de Crevecoeur'dur. Bu görüşleri **Bir Amerikan Çiftçisinden Mektuplar** (Letters from an American Farmer) adlı kitapta yayımlanmıştır. New York, 1957.
- ²¹ P. Gleason (1964), The Melting Pot: Symbol of fusion of confusion?, **American Quarterly**, Vol. 16, No. 1, s. 20-46.
- ²² Aynı makale.
- ²³ Israel Zangwill'e göre, Amerika "God's Crucible, the great Melting Pot"tır.
- ²⁴ Gleason, adı geçen makale (1964).
- ²⁵ James Banks (1997), **Teaching Strategies for Ethnic Studies**, New York: Allyn and Bacon.
- ²⁶ James Banks, Ön. Ver.
- ²⁷ Israel Zangwill, **The Melting Pot**, New York: The Macmillan Company, 1932.
- ²⁸ Sosyolog Max Weber'e göre kapitalizmin ortaya çıkmasında "Püritanlar"ın iş ve ahlak anlayışı ve yaptıkları kapital birikimi önemli bir rol oynamıştır. Bu konudaki ayrıntılı tabliller Weber'in **Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism** adlı eserinde görülebilir.
- ²⁹ Amerika'da "En iyi biziz" (We are the best) zihniyeti hâlen hâkimdir. Bu zihniyet Amerikan başkan ve politikalarının konuşmalarına da yansır. Bu konuşmalarda sık sık "Amerikan demokrasisi dünyanın en iyi demokrasisidir.", "Amerikan ordusu dünyanın en iyi ordusudur.", "Amerikan bankacılık sistemi dünyanın en iyisidir." ve benzeri gibi ifadelerle rastlanır. En iyi veya en güçlü biziz anlayışı tarihte başka milletlerde de ortaya çıkmış, ama bu düşünce tarzından hiç kimseye hayır gelmemiş ve hatta sonun başlangıcı olmuştur. En iyi olduğuna inanan bir millet zamanla kendisini yenileme ve geliştirme motivasyonunu kaybederek gerilemeye ve çökmeye başlamaktadır.
- ³⁰ Amerika'da kısaca "WASP" (White, Anglo-Saxon, Protestant) denilen grubun kültürü ülkeye hâkim olmuştur.
- ³¹ Sidanius, J., Feshbach, S., Levin, S., and Pratto, F. (1997). The interface between ethnic and national attachment: Ethnic pluralism or ethnic dominance?, **The Public Opinion Quarterly**, Vol. 61, No. 1 (İrk özel sayısı), s. 102-133.
- ³² Scott Miller, (1997), **An American imperative**, Connecticut: Yale University Press.
- ³³ P. F. Hall, (1912). The future of American ideals, **The North American Review**, Vol. 195, No. 674, sayfa: 94-102.
- ³⁴ Miller, Ön. ver.
- ³⁵ **Statistical Abstract of the United States**, 2010, Tablo 52.
- ³⁶ **Aynı Kaynak**, Tablo 11
- ³⁷ Aynı Kaynak, Tablo 3.
- ³⁸ Okuyucular arasında merak edenler bulunabilir diye yazıyorum. Türk kökenli azınlıklar Amerikan hükümeti tarafından "beyaz" olarak kabul edilmektedir.
- ³⁹ Amerika'nın kurulmasından 20. yüzyılın başına kadar yapılan demografik istatistiklerde Amerikan toplumu sadece "beyaz" ve "siyah" olmak üzere iki gruba ayrılmış ve beyaz olmayan herkes siyah olarak gruplandırılmıştır.
- ⁴⁰ Yale Üniversitesi öğretim üyelerinden Scott Miller, **An American Imperative** (1997) adlı kitabında bu konuda ayrıntılı bilgi vermektedir.
- ⁴¹ Kızılderililerin ve diğer azınlıkların nasıl "kültürsüzleştirildikleri" (de-culturization), daha doğru bir ifadeyle millî kültürlerinin nasıl tahrip edildiği ve onun yerine Amerikan kültürünün konması için neler

yapıldığı bir çok araştırmaya konu olmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Joel Spring, (2007), **Deculturalization and the struggle for equality**, (5th ed.), New York: The McGraw-Hill Companies; John Ogbu. (2003). **Black American students in an affluent suburb: A study of academic disengagement**, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Pub.; James A. Banks and Cherry A. McGee Banks (Eds.). (1995). **Handbook of research on multicultural education**, New York: Macmillan Publishing; Scott Miller. (1997). **An American imperative: accelerating minority educational advancement**, Yale University Press.

⁴² E. L. Horowitz, "Race' Attitudes," in **Characteristics of American Negro**, Editörü: Otto Klineberg, New York: Harper and Row, 1944.

⁴³ Miller, Ön. ver.

⁴⁴ Aynı eser.

⁴⁵ P. F. Hall, Ön. ver.

⁴⁶ James Banks, **Teaching Strategies for Ethnic Studies**, 6. Baskı, Boston: Allyn and Bacon, 1997.

⁴⁷ Amerika'da beyaz ırka mensup Avrupa kökenli azınlıklar "azınlık" olarak tanımlanmazlar. Onların hepsine birden "beyaz" veya "Avrupalı Amerikalı" (European American) denmektedir.

⁴⁸ **Statistical Abstracts of the US, 2010**, ön.ver.

⁴⁹ James Banks, (1997), Ön. Ver., s. 344.

⁵⁰ **Statistical Abstracts of the US, 2010**, Ön. Ver., Tablo: 54.

⁵¹ Bazı eyaletlerde ve okullarda, ülkeye yeni gelen ve dersleri takip edecek kadar İngilizce bilmeyen öğrenciler için geçici bir süre iki dilli eğitim yapılır. Bu, ihtiyaca göre İspanyolca, Çince, vb. dillerde olabilir. Bu uygulamaya karşı da Amerika'da "Sadece İngilizce" (Only English) denen ciddi ve oldukça başarılı bir muhalefet hareketi vardır.

⁵² James Banks, Ön. Ver., s. 209.

⁵³ Miller, Ön. Ver.

⁵⁴ James Banks, Ön. Ver., s.137-172.

⁵⁵ John Ogbu, **African Americans in a suburb**, New York: 2003.

⁵⁶ M. Steinfield, M. (1970), **Cracks in the melting pot: Racism and discrimination in American Society**, California: Glencoe Press. Ayrıca bakınız: K. R. Johnson, (1997), 'Melting Pot' or 'Ring of Fire?': Assimilation and the Mexican American experience, **California Law Review**, Vol. 85, No. 5, pp. 1259-1313.

⁵⁷ Miller, Ön. Ver.

⁵⁸ Israel Zengwill, Ön. Ver.

⁵⁹ J. Sidanius, S. Feshbach, S. Levin, ve F. Pratto, (1997), The interface between ethnic and national attachment: Ethnic pluralism or ethnic dominance? , **The Public Opinion Quarterly**, Vol. 61, No. 1 (İrk özel sayısı), s. 102-133.